

Testamentas ateities kartoms

1986 m. balandžio 26 d., šeštadienį, sprogo Černobylio atominės elektrinės reaktorius. Pirmas oficialus pranešimas apie šią katastrofą pasirodė TSRS oficioze laikraštyje „Pravda“ tik po trijų dienų. Radiacija peržengė valstybės sienas, kilo panika Europos šalyse, o Černobylyje žmonės, pasidėję ant prekystalių, pardavinėjo šviežius agurkus... Ši tragiška istorija primena, kiek daug reiškia viešumas, sąžininga ir kvalifikuota informacija. Žmonija negali išsiversti be branduolinės energetikos, bet ši realija užkrauna ir didžiulę atsakomybę. Pirmiausia tiems, kurie susiję su atominių elektrinių statyba ir eksploatavimu.

Adolfas STRAKŠYS

Knygynuose pasirodė pasaulyje žinomų branduolinės energetikos specialistų Georgijaus Kopčinskio ir Nikolajaus Šteinbergo knyga „Černobylis. Katastrofos anatomija“, kurią į lietuvių kalbą išvertė žurnalistas Kazys Uscila, o išleido „Versmės“ leidykla.

Vienas autorių po avarijos buvo Černobylio atominės elektrinės vyriausiasis inžinierius, kitas dirbo TSRS valstybės valdymo institucijose, o po nepriklausomybės atkūrimo – Lietuvos branduolinės saugos konsultaciniame komitete.

Lietuviškajai knygos laidai profesorius L. Ašmantas (beje, su jos autoriais ir kitais žymiais rusų atominės energijos žinovais studijavęs Maskvos energetikos institute) parašė įžangą ir sudarė atominės energetikos terminų žodyną, kuris, autoriaus žodžiais, nėra oficialus, bet padės skaitytojui susigaudyti skaitant šitą, pasakysiu, sukrečiančią autentiškais Černobylio katastrofos liudininkų pasakojimais ir prasmingą pateikiamomis išvadomis knyga.

Prasmingą todėl, kad atominės energetikos problemos aktualios ir Lietuvoje. Buvo laikai, kai niekas nesiklausė tautos – turėti jai atominę jėgainę ar ne? Kompartijos Centro komiteto biuras su Minis-

trų Taryba nutarė, Maskva davė pinigų, ir atominė elektrinė Lietuvoje atsirado. Pirma – energetikų miestas, paskui ir pati jėgainė.

Sąjūdžio audroj, Zigmo Vaišvilos pastangomis, elektrinė buvo pavadinta monstros, kurį, aišku, reikia sunaikinti. Sąjūdžiui spaudžiant, buvo apribotas elektrinės galingumas – sustabdyta trečiojo bloko statyba, nors sveiko proto mokslininkai manė, kad trečiąjį bloką reikia statyti, o jį pastačius, atsakyti pirmojo, kuris esą pastatytas neatsakingai. Buvęs Ignalinos rajono prokuroras Liudvikas Sabutis per televiziją pasakojo, kaip iš statybos meškeriotojai vogė šviną. Taigi to bloko sienos esančios pralaidžios radiacijai...

Lietuva, aišku, tada pati negalėjo spręsti statybos likimo – elektrinę statė Maskva, tad viską ji ir sprendė. Procesas buvo ilgas, nors jau gyvenome *perestrojkos*, tai yra pertvarkos laikais, – Ministrų Tarybos specialistai parengė bendrą LKP CK ir Ministrų Tarybos nutarimą šiuo klausimu. Ministrų Taryba, beje, buvo už tai, kad elektrinė apsiribotų dviem blokais, taip ir buvo užrašyta tame dokumente, bet Centro komitete buvo užbrauktas tas žodis ir tušinu užrašytas kitas – *trimis*. Liko ištikimi Maskvai.

– Atiduokite nutarimą į archyvą – tegu lieka istorijai, – pamatęs

pataisą, tarė Ministrų Tarybos pirmininkas darbuotojui, kuriam buvo pavesta suderinti Ministrų Tarybos ir Centro komiteto pozicijas.

Tačiau svarstant šį dokumentą kartu su Maskvos emisarais, nusiteikusiais karingai, nugalėjo Ministrų Tarybos pozicija. Ar ji buvo naudinga Lietuvai, jau ne tarybinei, o nepriklausomai, samprotauti nėra prasmės – vienokia ar kitokia AE buvo pasmerkta uždaryti, nes rusiška, o jei rusiška, tai savaime nešvari ir pavojinga, ir taip toliau...

Tokia istorija.

Prie šito reiktų pridurti, kad aktyviam energetinio ūkio griovikui Z. Vaišvilai Kruonio hidroakumuliacinės elektrinės kieme yra pastatytas paminklas...

Bet grįžkime prie knygos. Įžangoje lietuviškajam leidimui prof. L. Ašmantas rašo: „Išversta į lietuvių kalbą knyga – tarsi autorių ataskaita ir testamentas dabarties ir ateinančioms kartoms, kad suvoktume būtinybę mokytis iš klaidų, kad priimami sprendimai aukščiausiu lygmeniu būtų aprobuoti savo šalies specialistų. Ypač svarbi G.Kopčinskio ir N. Šteinbergo praktinė veikla bei patirtis branduolinėje energetikoje“.

Knygoje analizuojamos avarijos Černobylio atominėje elektrinėje priežastys, suteikiamas žodis Černobylio didvyriams, kurie atrėmė pirmąją įsiutintos stichijos ugnį,

matė pavėluotą valdžios atsakingų institucijų reakciją į tragediją.

Lietuvos branduolinės energetikos specialistai yra rimtai susirūpinę, kad panaši ugnis neužklyptų ir mūsų būsimos elektrinės darbininkų. Tie specialistai – buvęs Merilendo (JAV) universiteto profesorius Kazys Almenas, profesorius Leonas Ašmantas, doc. Anzelmas Bačasas ir inžinierius Saulius Kutas – 2011 m. gegužę pasirašė kreipimąsi į mūsų prezidentę Dalią Grybauskaitę, Baltarusijos prezidentą Aleksandrą Lukašenką ir Rusijos prezidentą Dmitrijų Medvedevą, kviesdami juos „su visa atsakomybe ir neatidėliojant aptarti galimų atominų elektrinių statybų regione sąlygas bei padaryti visus būtinus **sau-
gios ir perspektyvios** (pabraukta mūsų-Red.) branduolinės elektros energetikos plėtros sprendimus, kartu garantuojančius palankią aplinką kiekvienos šalies ekonomikos augimui“, siūlė deramam laikui pristabdyti Visagino, Astravo ir Baltijos atominų elektrinių projektų

įgyvendinimą, kad būtų dalykiškai aptarti šie klausimai.

Pavyzdį, manau, turėjo parodyti Lietuva, paremdama mūsų specialistų iniciatyvą ir susirūpinimą. Bet mokslininkų žodis nebuvo išgirstas – problema nuleista iki sekminio (*fizikos mokytojo*) lygmens: pradėta ieškoti, kokia pasaulio šalis turi atliekamą reaktorių, ir tokį, pasirodo, turi Japonija, kuri kažkodėl, manau, dėl nepatikimumo, jo nenori statyti savo teritorijoje – savo teritoriją pasiūlė sekmokinė Lietuva...

Ak, tiesa, prie šito reaktoriaus nagus yra prikišusi Amerika, o Amerika mums - dievų dievas.

Beje, to dievo besotystę mes jau patyrėme – Andriaus Kubiliaus ir Irenos Degutienės konservatoriai jam sukišo į gerklę „Mažeikių naftą“, pasirodo, sukišo nusikalstamai, nors ir per Seimą, ir per prezidentūrą, buvo tiems prakišikams iškelta baudžiamoji byla, bet jie sumaniai ją vilkino ir sugebėjo nuvilkinti iki senaties...

Taigi V. Uspaskichas su savo partijos milijonų manipuliacijomis nebuvo pirmas. Tik neatkreipė dėmesio į vieną paprastą dalyką – kad jis ne konservatorius. Tai ir užlipo ant grėbliakočio.

Tiesa, šiomet ant grėbliakočio užlipo ir patys ponai konservatoriai su krikščioniškaisiais demokratais ir kitokiais politiniais cerberiais, leidę surengti referendumą atominės elektrinės statybos klausimu, kurio rezultatų tik užkonservuotas glušų glušas galėjo nuspėti - juk visai neseniai tauta buvo nubalsavusi už Ignalinos atominės jėgainės uždarymą...

Negi ji stosis ant jai konservatorių sukta pakišto grėbliu...

Su tuo grėbliu į kaktą gavo konservatoriai ir jų užkonservuoti bičiuliai. Kaip, beje, balsuoti už naujos atominės elektrinės statybą savo partiją kvietęs V. Uspaskichas – vienintelis iš opozicijos.

O minimą knygą tikrai pravartu pasiskaityti. Ji pamokanti ir paprotinganti. ■

